

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

CZASOPISMO GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO
I POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

STULECIE POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

Jan KORDOS

Działalność naukowa Polskiego Towarzystwa Statystycznego po 1945 r.

Po 1945 r. skoncentrowano się na organizacji statystyki oficjalnej. GUS wznowił swoją działalność w marcu 1945 r., wielu członków PTS okresu przedwojennego objęło w nim kluczowe stanowiska kierownicze. Dyrektorem (odpowiednikiem dzisiejszego prezesa) został prof. Stefan Szulc, wicedyrektorami Kazimierz Romaniuk i Juliusz Miller. Na dziewięciu naczelników istniejących wówczas wydziałów GUS (odpowiedników dzisiejszych departamentów), siedmiu było przed wojną członkami PTS.

Na początku 1947 r. prof. Stefan Szulc wraz z gronem najbliższych współpracowników wystąpił, na podstawie przedwojennego statutu, o reaktywowanie PTS, a 5 marca 1947 r. zostało ono wpisane do rejestru. Następnie podjęto starania o zorganizowanie zgromadzenia członków Towarzystwa, które w rezultacie odbyło się 15 czerwca 1947 r. pod przewodnictwem Edwarda Strzeleckiego¹.

W sprawach programowych postanowiono: wznowić działalność istniejących przed wojną czterech sekcji oraz dodać Sekcję Miejską; wznowić wydawanie „Przeglądu Statystycznego”; organizować zebrania naukowe ogólne i sekcyjne;

¹ *Zebrań konstytucyjne* (1949), „Przegląd Statystyczny”, t. III, nr 1/2, s. 267—269.

nawiązać kontakty z organizacjami statystycznymi za granicą; zająć się popularyzacją statystyki; podjąć inicjatywę wydania popularnego podręcznika statystyki; podjąć pracę nad rozwiązaniem aktualnych zagadnień statystyki polskiej. Program działalności był bardzo ambitny i uzasadniony z punktu widzenia celów i zadań Towarzystwa. W praktyce zrealizowano tylko nieliczne z tych zamierzeń.

Na zgromadzeniu Towarzystwa 15 czerwca 1947 r. wybrano do Zarządu członków na funkcje: prof. S. Szulca — przewodniczącego, prof. Tadeusza Banachiewicza — wiceprzewodniczącego, Zygmunta Zarembę — sekretarza, dra Egona Vielroseggo — skarbnika. Ponadto do Zarządu weszli: prof. Marcin Kasprzak, dr Franciszek Król i dr Kazimierz Romaniuk. Na członków Rady PTS wybrano znakomitych statystyków oraz specjalistów innych dziedzin².

6 lipca 1947 r. odbyło się pierwsze posiedzenie nowej Rady, na którym omówiono plan pracy, kwestie związane ze szkoleniem statystyków i zasady przyjmowania nowych członków Towarzystwa. Postanowiono powołać pięć sekcji: Statystyki Gospodarczej, Statystyki Ludnościowej, Statystyki Matematycznej, Statystyki Miejskiej, Statystyki w Przedsiębiorstwie, a także zorganizować pracę w oddziałach terenowych. Zdecydowano wznowić wydawanie „Przeglądu Statystycznego”. Powołano Komitet Redakcyjny w składzie: prof. Stefan Szulc — przewodniczący, prof. Tadeusz Banachiewicz — wiceprzewodniczący, mgr Maria Namysłowska — sekretarz oraz prof. Marcin Kasprzak i dr Kazimierz Romaniuk. Niebawem przystąpiono do organizacji oddziałów terenowych oraz zebrań naukowych.

Drugie posiedzenie Rady Towarzystwa odbyło się 10 kwietnia 1949 r., na którym poruszono m.in. potrzebę opracowania szczegółowej biografii prac statystycznych oraz słownika definicji i terminologii statystycznej.

Kolejne Walne Zgromadzenie PTS odbyło się 29 maja 1949 r. pod przewodnictwem Jana Czekanowskiego, z udziałem 31 członków. W toku dyskusji nad sprawozdaniem ustępujących władz Towarzystwa uznano, że działalność jego nie była dość intensywna. Zgłoszono liczne postulaty, a dr Marek Fisz przedstawił obszerny program prac Towarzystwa³. Wnioski dotyczące działalności Towarzystwa zgłosili również prof. Edward Szturm de Sztrem i Zygmunt Padowicz.

Zgromadzenie wybrało jednogłośnie na prezesa powtórnie prof. Stefana Szulca, a na wiceprezesa prof. Tadeusza Banachiewicza. Do Zarządu weszli: Maria Czarnowska, której powierzono funkcję sekretarza, prof. Marcin Kasprzak, Zygmunt Padowicz, dr Egon Vielrose (skarbnik) i mgr Ryszard Zasepa. W składzie Rady PTS znaleźli się znani specjaliści wielu dziedzin naukowych. Tego samego dnia odbyło się zebranie naukowe członków Towarzystwa, na którym prof. Tadeusz Banachiewicz wygłosił odczyt pt. *Zastosowanie krakowianów w rachunku wyrównawczym*.

² Czarnowska M. (1988), *Polskie Towarzystwo Statystyczne: 1937—1955 oraz 1981—1987*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 2, s. 5—10.

³ *Kronika* (1949), „Przegląd Statystyczny”, t. III, nr 1/2, s. 275 i 276.

Nowa Rada Towarzystwa powołała Komisję Słownictwa Statystycznego oraz Komisję Szkolenia Statystycznego. Projekty te nie zostały jednak w pełni zrealizowane. W tym samym czasie nastąpiło szereg zmian w organizacji GUS, wyższych szkół ekonomicznych oraz innych instytucji naukowych. Kilku aktywnych członków PTS musiało przestać pracować w GUS, a prof. Stefan Szulc, prezes GUS i Towarzystwa, przeszedł na emeryturę.

Nowe władze GUS odmówiły Towarzystwu subwencji, która stanowiła główne źródło utrzymania PTS. Do końca 1950 r., mimo licznych trudności, PTS jeszcze działało. Odbywały się zebrania Zarządu i niektórych sekcji. Szczególnie aktywnie działała Sekcja Statystyki Matematycznej, która pod kierunkiem prof. Tadeusza Banachiewicza odbyła kilka zebrań naukowych.

W marcu 1950 r. ukazał się (jedyne po wojnie) tom III (nr 1/2) „Przeglądu Statystycznego”, z rokiem edycji 1949. Zbierano też materiał do następnego tomu. 17 grudnia 1950 r. odbyło się posiedzenie Rady PTS, na którym Zarząd zaproponował likwidację Towarzystwa. Rada odrzuciła ten wniosek, szczególnie ostro przeciw likwidacji Towarzystwa wystąpił prof. Hugo Steinhaus, uzasadniając bepodstawność takiego postępowania. Próby uaktywnienia działalności Towarzystwa nie dały jednak rezultatów. Działalność PTS zamarła, pomimo że od 26 do 29 czerwca 1951 r. odbywał się I Kongres Nauki Polskiej, a w grudniu 1952 r. odbyła się I Konferencja Katedr Statystyki Szkół Wyższych. Na Konferencji postulowano utworzenie Sekcji Statystyki w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym (PTE), którą powołano w marcu 1953 r.

Ostatnie Walne Zgromadzenie PTS odbyło się już w lokalu PTE 12 grudnia 1953 r. Prof. Stefan Szulc przedstawił działalność PTS. Omówiono także sprawy związane z przekazaniem zasobów Towarzystwa władzom PTE. 4 kwietnia 1955 r. odbyło się posiedzenie komisji likwidacyjnej PTS, na którym sporządzono protokół przekazania Polskiemu Towarzystwu Ekonomicznemu akt, księgozbioru i wydawnictw PTS.

SEKCJA STATYSTYKI W POLSKIM TOWARZYSTWIE EKONOMICZNYM W LATACH 1953—1981

PTE zwołało konferencję organizacyjną statystyków ośrodka warszawskiego, na której powołano Sekcję Statystyki⁴. Podstawowymi formami jej działalności miały być zebrania dyskusyjne i publikacje, a przede wszystkim wznowienie „Przeglądu Statystycznego”. Do Zarządu Sekcji wybrano: prof. Kazimierza Romaniuka na przewodniczącego, prof. Edwarda Szturm de Sztrema na wiceprzewodniczącego oraz dra Romana Kulczyckiego na sekretarza. Ustalono, że organem Sekcji Statystyki PTE będzie „Przegląd Statystyczny”, któremu dodano podtytuł „Kwartalnik poświęcony nauce i potrzebom życia”. Zaczął się on ukazywać na początku 1954 r. Pierwszym redaktorem naczelnym był prof. Kazimierz Romaniuk, a kolejnym prof. Wiesław Sadowski. Sekcje staty-

⁴ Archiwum Akt Nowych, zespół akt pt. *Sprawozdania z działalności PTE 1951—1956*, z. 51.

styki w oddziałach PTE powstały w Poznaniu, Łodzi, Szczecinie, Wrocławiu, Katowicach i Krakowie. Działy one do 1981 r.

Warto dodać, że warszawska Sekcja Statystyki odgrywała przez jakiś czas rolę Zarządu dla terenowych sekcji statystyki⁵. Warszawską Sekcją Statystyki kierował początkowo prof. Kazimierz Romaniuk, a sekretarzem był prof. Roman Kulczycki. W późniejszym okresie Sekcji przewodniczył prof. Wiesław Sadowski, a w okresie 1966—1972 funkcję sekretarza Sekcji pełnił osobiście. W latach 1974—1980 sekretarzem Sekcji został prof. Jerzy Greń z SGPiS (obecnie SGH). Warszawska Sekcja Statystyki była dość aktywna. Zwykle zebrania naukowe odbywały się raz w miesiącu (poza okresem wakacji). Dzięki profesorowi Sadowskiemu odbył się w Warszawie w 1966 r. Europejski Kongres Towarzystwa Ekonometrycznego, a w 1975 r. Kongres Międzynarodowego Instytutu Statystycznego⁶.

Na zebraniach Sekcji w trakcie kadencji prof. Wiesława Sadowskiego referaty wygłaszali nie tylko Polacy, ale także naukowcy z innych krajów zapraszani przez Profesora, byli to statystycy lub ekonometrycy. Niejednokrotnie dyskutowano możliwość reaktywowania PTS. Omówiono również sprawozdania z wyjazdów zagranicznych, które zwykle były publikowane w polskich periodykach statystycznych.

REAKTYWOWANIE PTS W 1981 R.

Na fali ogólnego ożywienia w kraju, w gronie pracowników GUS powstała w roku 1980 inicjatywa utworzenia odrębnej organizacji statystycznej. Dyskusje były dość burzliwe, padały różne koncepcje i propozycje, w konkluzji zwyciężyła propozycja reaktywowania PTS. Wyłonił się zespół, któremu przewodniczył prof. Leszek Zienkowski, w którego skład wszedł dr Lucjan Adamczuk, mgr Kazimierz Latuch i inni. Dołączyłem do tego zespołu, po wieloletnim pobycie w Etiopii, w sierpniu 1980 r. Grupa ta przygotowała podstawowe dokumenty potrzebne do założenia nowej organizacji (projekt statutu, deklaracja programowa), a następnie zwołała zgromadzenie założycielskie PTS. Odbyło się ono w Warszawie, w Muzeum Woli 16 kwietnia 1981 r.⁷ Uczestniczyło w nim 40 przedstawicieli środowiska statystycznego z Białegostoku, Lublina, Łodzi, Olsztyna, Poznania, Rzeszowa, Szczecina, Torunia, Warszawy i Wrocławia. Zgromadzenie założycielskie podjęło uchwałę o powołaniu do życia PTS oraz przedyskutowano dokumenty przygotowane przez wspomniany zespół. Wybrano także Tymczasową Radę Główną PTS, zobowiązując ją do prowadzenia dalszych prac związanych z formalnym i faktycznym powołaniem Towarzystwa.

⁵ Archiwum Akt Nowych, zespół akt pt. *Sprawozdania z działalności PTE 1953—1956*, z. 51; Kulczycki R. (1954), *Sekcja Statystyki Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego*, „Przegląd Statystyczny”, nr 1/2, s. 170; (1956), nr 1, s. 114—116.

⁶ Podgórska M., Welfe A. (2010), *Wiesław Sadowski — wspomnienie pośmiertne*, „Nauka” nr 4, s. 183 i 184.

⁷ Na podstawie sprawozdań PTS.

Tymczasowa Rada Główna Towarzystwa

Tymczasowa Rada Główna powierzyła funkcję prezesa prof. drowi hab. Mikołajowi Latuchowi, wiceprezesów — prof. drowi hab. Leszkowi Zienkowskemu i drowi hab. Janowi Kordosowi, sekretarza — drowi Lucjanowi Adamczukowi, skarbnika — mgrowi Kazimierzowi Latuchowi.

Tymczasowa Rada Główna przygotowała program prac Towarzystwa, zarejestrowała statut, który został wpisany do rejestru m.st. Warszawy 10 września 1981 r. Powołała również oddziały terenowe w Gdańsku, Katowicach, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu. Towarzystwo liczyło wówczas 295 członków.

I Walne Zgromadzenie Delegatów 29 listopada 1982 r. w Warszawie

I Walnemu Zgromadzeniu przewodniczył dr Stanisław Róg. Wspominał on zmarłych prezesów poprzedniego PTS: prof. Edwarda Szturm de Sztrema i prof. Stefana Szulca. Następnie wiceprezes GUS prof. dr hab. Tadeusz Walczak przedstawił referat nt. *Roli statystyki w aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju*. Program działalności PTS omówił prof. dr hab. Leszek Zienkowski.

Rada Główna PTS wyłoniła Prezydium w składzie: prof. dr hab. Mikołaj Latuch — prezes, prof. Andrzej Barczak i prof. Ryszard Zasepa — wiceprezesi, mgr Kazimierz Latuch — sekretarz, mgr Maria Namysłowska — skarbnik. Ponadto w skład Prezydium weszli dr Stanisław Paradysz i dr Stanisław Róg. W okresie I kadencji Rady Głównej PTS odbyły się dwa posiedzenia naukowe:

- na pierwszym z nich, 20 stycznia 1984 r., doc. dr hab. Jan Kordos przedstawił informację nt. *44 sesji Międzynarodowego Instytutu Statystycznego*, która odbyła się w Madrycie, a mgr Tadeusz Kania mówił nt. *Systemu publikacji statystycznych organizacji międzynarodowych*;
- na drugim posiedzeniu, 4 maja 1984 r., przedstawiono dwa referaty: mgr inż. Zofii Szyran-Wiśniewskiej nt. *Założeń metodycznych obliczania dochodów realnych ludności rolniczej i nierolniczej* oraz mgra Tadeusza Toczyńskiego nt. *Koncepcji działalności Komisji Statystyki w Przedsiębiorstwie PTS*.

Pierwsza kadencja władz PTS trwała nieco ponad trzy lata. Zajmowano się głównie organizacją oddziałów, organów i instytucji Towarzystwa, przyjmowaniem członków oraz tworzeniem zaplecza technicznego. W I kadencji PTS liczyło ok. 400 członków w dziewięciu oddziałach.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA TOWARZYSTWA W LATACH 1985—1994

Działalność naukową Towarzystwa przedstawię w ujęciu syntetycznym. Z konieczności ograniczę się do krajowych konferencji i spotkań naukowych oraz do ważniejszych wydarzeń związanych z działalnością naukową Towarzystwa. Współpracę międzynarodową przedstawię w oddzielnym artykule.

II Walne Zgromadzenie Delegatów (II kadencja trwała od 14 XII 1985 r. do 31 III 1990 r.)

II Walne Zgromadzenie Delegatów odbyło się 14 grudnia 1985 r. w Warszawie z udziałem 33 delegatów i zaproszonych gości. Referat naukowy pt. *Aktualne trendy w zakresie badania jakości danych statystycznych* wygłosił Jan Kordos.

Wybrano Prezydium Rady Głównej, które ukonstytuowało się następująco: prezes — doc. dr hab. Jan Kordos, wiceprezesa — doc. dr Czesław Domański i prof. dr hab. Ryszard Zasepa, sekretarz — dr Zenon Rajewski, skarbnik — mgr Jan Berger.

Konferencja naukowa dla uczczenia jubileuszu 75-lecia Towarzystwa

Szczególnym momentem w II kadencji była uroczysta konferencja naukowa dotycząca uczczenia jubileuszu 75-lecia PTS⁸. Konferencja odbyła się 26 października 1987 r., wzięło w niej udział ponad 100 osób. W konferencji uczestniczyli również goście honorowi: prof. dr Wiesław Sadowski — prezes GUS, prof. dr hab. Tadeusz Walczak i mgr Kazimierz Rusinek — wiceprezesa GUS oraz prof. dr hab. Mikołaj Latuch, prof. dr Kazimierz Romaniuk, dr Stanisław Róg, prof. dr hab. Kazimierz Secomski, doc. dr hab. Michał Woźniak, prof. dr hab. Kazimierz Zajac, prof. dr hab. Aleksander Zeliaś, prof. dr hab. Zygmunt Zieliński.

Konferencję prowadził prof. dr Wiesław Sadowski. Przewodniczył też Komitetowi Honorowemu Obchodów Jubileuszu. Po słowie wstępnym Profesora głos zabrała dr Maria Czarnowska, która przedstawiła skrócony zarys historii Towarzystwa w latach 1912—1987. Jako następny wystąpił prof. Kazimierz Romaniuk, wygłaszając referat pt. *Tradycje polskich powszechnych spisów ludności*. Na zakończenie prof. Ryszard Zasepa przedstawił referat pt. *Wybrane problemy metodologiczne spisów ludności*. Referaty te opublikowano w „Wiadomościach Statystycznych” z 1988 r. w nrze 2⁹. Konferencję utrwalono na taśmie wideo¹⁰.

Po zakończeniu konferencji odbyło się zebranie sprawozdawcze Walnego Zgromadzenia Delegatów PTS za okres od grudnia 1985 r. do października 1987 r.¹¹

⁸ Jopkiewicz A. (1987), *Konferencja naukowa poświęcona 75. rocznicy powstania Polskiego Towarzystwa Statystycznego*, „Biuletyn Informacyjny RG PTS”, nr 5, s. 3—5, a także w tym numerze artykuły: J. Bergera, W. Łagodzińskiego, M. Czarnowskiej i Z. Rajewskiego.

⁹ Jan Kordos, *75-lecie Polskiego Towarzystwa Statystycznego*, s. 1 i 2; Jan Berger, *Powstanie i pierwsze lata działalności Polskiego Towarzystwa Statystycznego*, s. 2 i 3; Józef Wojtyniak, *Towarzystwo Ekonomistów i Statystyków Polskich*, s. 3—5; Maria Czarnowska, *Polskie Towarzystwo Statystyczne, 1937—1955 oraz 1981—1987*, s. 5—9; Kazimierz Romaniuk, *Tradycje polskich powszechnych spisów ludności*, s. 10—15; Ryszard Zasepa, *Wybrane problemy metodologiczne spisów ludności*, s. 15—19.

¹⁰ Taśmy z nagraniami z konferencji znajdują się w Centralnej Bibliotece Statystycznej im. St. Szulca, GUS.

¹¹ Rajewski Z. (1988), *Zebranie sprawozdawcze Walnego Zgromadzenia Delegatów Polskiego Towarzystwa Statystycznego*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 2, s. 20—22.

Krajowe konferencje naukowe

- *Teoria i praktyka badania modeli wykorzystania czasu przez ludność*, maj 1988 r., Jabłonna k. Warszawy. Organizatorzy — RG PTS wspólnie z Instytutem Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego.
- *Problemy statystycznych badań metodą reprezentacyjną*, wrzesień 1988 r. w Zwartowie. Organizator — Oddział Gdański PTS. Wyniki konferencji opublikowano w serii wydawniczej „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”¹².
- *Dynamiczne modele ekonometryczne*. Ogólnopolskie seminarium naukowe, kwiecień 1989 r. w Ciechocinku. Organizator — Toruński Oddział PTS¹³.
- *Statystyczne metody badania cen*, wrzesień 1989 r. w Sulejowie. Organizator — Łódzki Oddział PTS. Wyniki konferencji opublikowano w „BWS”¹⁴.
- *Taksonomia — teoria i jej zastosowania*. Ogólnopolska konferencja naukowa, wrzesień 1989 r., Mogilany k. Krakowa. Organizatorzy — Sekcja Taksonomiczna PTS i Oddział Krakowski PTS.

Ważniejsze rezultaty II kadencji

- Utworzenie w 1986 r. „Biuletynu Informacyjnego Rady Głównej PTS”, redagowanego przez zespół: Jan Berger (sekretarz redakcji), Maria Czarnowska, Andrzej Jopkiewicz (przewodniczący), Zygmunt Peuker. „Biuletyn...” ukazywał się przez 12 lat, do końca 1998 r. Wydano 44 numery o łącznej objętości 1971 stron.
- 25 października 1987 r. Zgromadzenie Ogólne zmieniło statut zezwalający na zwiększenie liczby członków Rady Głównej PTS do 22.
- W marcu 1987 r. utworzono Biuro Badań i Analiz Statystycznych przy Radzie Głównej PTS. Na kierownika Biura powołano mgra Władysława W. Łagodzińskiego.
- W sierpniu 1989 r. periodyk GUS „Wiadomości Statystyczne” przekształcono we wspólne wydawnictwo GUS i PTS.

III Walne Zgromadzenie Delegatów PTS (III kadencja trwała od 31 III 1990 r. do 1 X 1994 r.)

III Walne Zgromadzenie Delegatów PTS ponownie wybrało na stanowisko prezesa prof. dra hab. Jana Kordosa, a na wiceprezesów — prof. dra hab. Andrzeja Balickiego i prof. dra hab. Ryszarda Ząsęę, na sekretarza — dra Zenona Rajewskiego, na skarbnika — mgra Jana Bergera.

¹² *Problemy statystycznych badań metodą reprezentacyjną* (1988), „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, t. 36, GUS, s. 200.

¹³ Wiśniewski J. W. (1989), *Dynamiczne modele ekonometryczne*, ogólnopolskie seminarium naukowe, „Biuletyn Informacyjny RG PTS”, nr 11, Warszawa, s. 5—9.

¹⁴ *Statystyczne metody badania cen* (1990), „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, t. 38, GUS.

Rozbudowano struktury terenowe Towarzystwa, a liczba jego członków wzrosła do ok. 800. W 1993 r. ukazało się po raz pierwszy czasopismo PTS-u o charakterze międzynarodowym „Statistics in Transition”.

Krajowe konferencje naukowe

- *Wskaźniki społeczne*, październik 1990 r. w Warszawie. Wyniki konferencji opublikowano w „BWS”¹⁵.
- W roku 1991 odbyła się w Warszawie konferencja międzynarodowa: *Pomiar ubóstwa w okresie przemian gospodarczych w krajach Europy Wschodniej*.
- Naukowa konferencja z okazji 80-lecia działalności PTS, maj 1992 r. w Mogilanach. Organizatorzy — Oddział Krakowski PTS, przy współudziale RG PTS.
- *Rozwój myśli i instytucji statystycznych na ziemiach polskich*, maj 1993 r. w Mogilanach. Ogólnopolska konferencja naukowa w ramach 75-lecia GUS i 200-lecia statystyki polskiej. Organizatorzy — Oddział Krakowski PTS wspólnie z Wojewódzkim Urzędem Statystycznym w Krakowie¹⁶.
- *Wyzwania polskiej statystyki*. Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 75-lecia GUS i 200-lecia statystyki polskiej, czerwiec 1993 r. w Warszawie. Wyniki opublikowano w „BWS”¹⁷.
- *Statystyka polska wczoraj, dziś i jutro*. Sesja naukowo-historyczna z okazji 75-lecia GUS i 200-lecia statystyki polskiej, lipiec 1993 r. w Warszawie. Organizatorzy — GUS z aktywnym udziałem RG PTS.
- *Rozwój metodologii badań statystycznych w Polsce*. Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 75-lecia GUS i 200-lecia statystyki polskiej, wrzesień 1993 r. w Poznaniu. Organizatorzy: GUS, RG PTS i Oddział Poznański PTS. Wyniki opublikowano w „BWS”¹⁸.

Międzynarodowa konferencja naukowa

- *Small Area Statistics and Survey Design*, październik 1992 r. w Warszawie. Organizatorzy: PTS, GUS, Międzynarodowy Instytut Statystyczny.

Ważniejsze rezultaty III kadencji

- W 1991 r. odbyło się seminarium *Statistical Seminar in English*, prowadzone w języku angielskim przez grupę profesorów¹⁹.

¹⁵ *Wskaźniki społeczne* (1991), „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, t. 41, GUS.

¹⁶ Berger J. (1993), *Konferencja naukowa: Rozwój myśli i instytucji statystycznych na ziemiach polskich*, „Biuletyn Informacyjny RG PTS”, nr 27, s. 3—6.

¹⁷ *Wyzwania polskiej statystyki* (1994), „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, t. 43, GUS.

¹⁸ *Rozwój metodologii badań statystycznych w Polsce*, „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, tom 44, GUS, 1995, 329 stron.

¹⁹ *Seminarium statystyczne w języku angielskim*, „Biuletyn Informacyjny RG PTS”, nr 21, s. 49 i 50.

- W maju 1992 r. ukazała się publikacja RG PTS pt. *Polskie Towarzystwo Statystyczne 1912—1992*, przygotowana w ramach prac Komisji Historycznej RG PTS.
- 19 maja 1992 r. odbyło się Walne Zgromadzenie sprawozdawcze Delegatów PTS w Mogilanach, dotyczące programu działalności PTS na okres drugiej połowy kadencji RG PTS. Uchwalono szereg wniosków oraz wprowadzono zmiany do statutu Towarzystwa.
- W 1993 r. zorganizowano wykłady z cyklu *Wyzwania polskiej statystyki społecznej*. Odbyło się 15 wykładów przygotowanych przez wybitnych naukowców, które opublikowano w kolejnych numerach „Biuletynu Informacyjnego RG PTS”.
- W lipcu 1993 r. ukazał się pierwszy numer czasopisma PTS w języku angielskim „Statistics in Transition”, redagowanego przez statystyków z różnych krajów, a wydawanego przez GUS.
- W styczniu 1994 r. przekształcono Sekcję Taksonomiczną PTS w Sekcję Klasyfikacji i Analizy Danych. Przewodniczącym został prof. Krzysztof Jajuga.
- W lutym 1994 r. PTS stowarzyszyło się z Międzynarodowym Instytutem Statystycznym.

ROZWÓJ DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ W LATACH 1994—2005

W tej części opracowania przedstawiono działalność naukową obejmującą dwie kadencje władz Towarzystwa (IV i V), którymi kierował prof. Czesław Domański.

IV Walne Zgromadzenie Towarzystwa (IV kadencja trwała od 1 X 1994 r. do 29 II 2000 r.)

Funkcję prezesa PTS pełnił prof. Czesław Domański, a wiceprezesów: dr Kazimierz Kruska, prof. Mirosław Szreder i mgr Władysław W. Łagodziński. Sekretarzem był Józef Gwozdowski, a skarbnikiem mgr Jan Berger.

Krajowe konferencje naukowe

- W listopadzie 1994 r. odbyła się międzynarodowa konferencja statystyczna w Jachrance dla upamiętnienia setnej rocznicy urodzin prof. Jerzego Sławy-Neymana. Organizatorzy: GUS, RG PTS oraz Polskie Towarzystwo Matematyczne.
- Międzynarodowe seminarium naukowe *130 lat statystyki Warszawy 1864—1994*, w grudniu 1994 r. w Jachrance. Organizatorzy: Oddział Warszawski PTS, Urząd Statystyczny m.st. Warszawy i Warszawski Ośrodek Kultury.
- *Relacje między statystyką publiczną a systemami informacyjnymi centralnej administracji rządowej (aspekt metodologiczny)*, seminarium w kwietniu

1995 r. w Warszawie. Organizatorzy — Oddział Warszawski PTS i Urząd Statystyczny m.st. Warszawy.

- Międzynarodowa konferencja nt. budżetu czasu, maj/czerwiec 1995 r. w Jachrance. Organizatorzy — RG PTS oraz GUS.
- *Statystyka w turystyce wielkich aglomeracji*. Międzynarodowe seminarium naukowe, październik 1995 r. w Warszawie. Organizatorzy — Oddział Warszawski PTS i Urząd Statystyczny m.st. Warszawy.
- Ogólnopolska konferencja naukowa *Badania sondażowe w zintegrowanym systemie statystyki regionalnej*, wrzesień 1996 r., Baranów k. Poznania. Organizatorzy — Oddział Poznański PTS i Urząd Statystyczny w Poznaniu.
- Konferencja naukowa *Klasyfikacja i analiza danych — teoria i zastosowania*, październik 1996 r. w Ustroniu. Organizator — Sekcja Klasyfikacji i Analizy Danych PTS.
- *Klasyfikacja i analiza danych — teoria i zastosowania*, październik 1997 r. w Łodzi. Organizatorzy — Zakład Ekonometrii Przestrzennej Instytutu Ekonometrii i Statystyki Uniwersytetu Łódzkiego oraz Sekcja Klasyfikacji i Analizy Danych PTS.
- *Wielowymiarowa Analiza Statystyczna (MSA)*. Międzynarodowa konferencja organizowana co roku przez Katedrę Metod Statystycznych Uniwersytetu Łódzkiego i PTS (do chwili obecnej).

Ważniejsze rezultaty IV kadencji

- Kierownik Biura Badań i Analiz Statystycznych RG PTS objął funkcję wiceprezesa PTS.
- 18 stycznia 1995 r. powstał projekt Rady Głównej PTS w sprawie ufundowania przez Towarzystwo nagrody im. J. Sławy-Neymana za osiągnięcia naukowe w dziedzinie statystyki.
- 30 czerwca 1997 r. zawarto porozumienie pomiędzy prezesami GUS i PTS w zakresie współpracy.
- W 1998 r. PTS i GUS wydały *Słownik Biograficzny Statystyków Polskich*.
- W 1999 r. utworzono czasopismo PTS „Kwartalnik Statystyczny”, który zastąpił „Biuletyn Informacyjny RG PTS”.

V Walne Zgromadzenie Towarzystwa (V kadencja trwała od 29 II 2000 r. do 15 XI 2005 r.)

W V kadencji RG PTS na prezesa ponownie wybrano prof. Czesława Domańskiego, a funkcje wiceprezesów pełnili: dr Ewa Bulska, mgr Władysław W. Łagodziński i prof. Aleksander Zeliaś, sekretarza dr Kazimierz Kruska i skarbnika mgr Jan Berger²⁰.

²⁰ Domański Cz. (2006), *Działalność Polskiego Towarzystwa Statystycznego w latach 2000—2006*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 4, s. 84—88.

Krajowe konferencje naukowe

- Konferencja jubileuszowa — 90-lecie PTS: *Tradycje i obecne zadania statystyki w Polsce*, lipiec 2002 r., Tomaszewicze k. Krakowa. Organizator — Akademia Ekonomiczna w Krakowie.
- *Eighth Conference of the International Federation of Classification Societies (IFCS)*, lipiec 2002 r. w Krakowie, współorganizowana przez PTS.
- *Zastosowanie metody reprezentacyjnej w badaniach ekonomiczno-społecznych*, październik 2004 r., Katowice. Organizatorzy — Katedra Statystyki Akademii Ekonomicznej w Katowicach, współorganizowana przez PTS.

Ważniejsze rezultaty V kadencji

- Prezentacja PTS na arenie międzynarodowej w czasie sesji Międzynarodowego Instytutu Statystycznego: w Seulu w 2001 r., w Berlinie w 2003 r. i w Sydney w 2005 r.
- Wizyta prezesa PTS w Bratysławie na zaproszenie prezesa Słowackiego Towarzystwa Statystycznego 24 października 2003 r. oraz 18 listopada 2004 r.
- Wykłady członków Prezydium RG PTS (A. Barczaka, J. Bergera, Cz. Domańskiego, K. Kruski, A. Zeliasia) dla statystyków zrzeszonych m.in. w oddziałach w Gdańsku, Szczecinie, Ciechanowie, Olsztynie, Opolu, Katowicach, Toruniu, Wrocławiu i Poznaniu.
- Członkami honorowymi Towarzystwa zostali: dr Maria Czarnowska, dr Richard Platek, dr Stanisław Róg, prof. Kazimierz Zajac.

DZIAŁALNOŚĆ W LATACH 2005—2010

VI Walne Zgromadzenie Towarzystwa (VI kadencja trwała od 15 XI 2005 r. do 10 II 2010 r.)

Walne Zgromadzenie powierzyło funkcję prezesa Towarzystwa drowi Kazimierzowi Kruszcze, a wiceprezesów: prof. Mirosławowi Szrederowi, mgrowi Władysławowi W. Łagodzińskiemu oraz prof. Aleksandrowi Zeliasiowi (pełnił tę funkcję do śmierci 14 lutego 2006 r.). Funkcję sekretarza otrzymała dr Maria Witek, a skarbnika dr Ewa Bulska. 5 maja 2006 r. wiceprezesem został prof. Walenty Ostasiewicz.

W końcu 2009 r. Towarzystwo liczyło blisko 750 członków działających w 17 oddziałach.

Krajowe konferencje naukowe

- XXVI Spotkanie Statystyków Europejskich, lipiec 2006 r. w Toruniu. PTS przyjęło honorowy patronat nad konferencją²¹.

²¹ Domański Cz. (2006), *Działalność Polskiego Towarzystwa Statystycznego w latach 2000—2006*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 4, s. 84—88.

- *Statystyka wczoraj, dziś i jutro*, październik 2007 r. we Wrocławiu. Ogólnopolski zjazd statystyków z okazji 95-lecia PTS²².
- *Regionalne badanie koniunktury gospodarczej na tle doświadczeń europejskich*, październik 2008 r. w Zamościu.
- *Pomiar i informacja w gospodarce*, styczeń 2009 r., III otwarte Seminarium Naukowe w Poznaniu.
- *Statystyka ludności, historia—teraźniejszość—przyszłość*, czerwiec 2009 r. w Szczecinie.
- *Badania społeczne i ich rola w kształtowaniu postępu*, październik 2009 r. w Płocku.
- *Badania czynników regionalnej koniunktury gospodarczej w Polsce*, październik 2009 r. w Zamościu.
- *Statystyka źródłem wiedzy*, grudzień 2009 r. we Wrocławiu.

Ważniejsze rezultaty VI kadencji

- Powstała profesjonalna strona internetowa www.stat.gov.pl/pts, którą umieszczono na serwerze GUS. Skrócona wersja tej strony redagowana jest w języku polskim. Zamieszczane są na niej m.in. kolejne numery „Wiadomości Statystycznych” oraz „Statistics in Transition — new series”.
- W końcu 2007 r. prof. J. Kordos zakończył, po 15 latach, pracę jako redaktor naczelny czasopisma „Statistics in Transition — new series”. Nowym redaktorem naczelnym został prof. Włodzimierz Okrasa.
- Na początku 2008 r. utworzono Komitet Programowy „Statistics in Transition — new series”.
- 29 listopada 2009 r. powołano Sekcję Statystyki Matematycznej, organizację tej Sekcji powierzono prof. drowi hab. Mirosławowi Krzyśce z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu.
- 29 listopada 2009 r. reaktywowano Sekcję Historyczną, a organizację Sekcji powierzono prof. drowi hab. Walentemu Ostasiewiczowi z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA W LATACH 2010—2012

VII Walne Zgromadzenie Towarzystwa

10 lutego 2010 r. rozpoczęła się VII kadencja Rady Głównej PTS. Prezesem PTS został wybrany prof. Czesław Domański, wiceprezesami: prof. Grażyna Trzpiot, dr Krzysztof Najman i mgr Władysław W. Łagodziński. Sekretarzem RG PTS została dr Zofia Rusnak, a skarbnikiem dr Ewa Bulska.

²² *Statystyka wczoraj, dziś i jutro* (2008), „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, t. 56, GUS.

Krajowe konferencje naukowe

- *Statystyka publiczna w służbie samorządu terytorialnego*, marzec 2011 r. we Wrocławiu. Organizatorzy — GUS i PTS.
- *Survey Sampling in Economic and Social Research*, wrzesień 2011 r. w Katowicach. VII konferencja naukowa w Katowicach. Organizator — PTS.
- *Klasyfikacja i analiza danych — teoria i zastosowania*. XXV konferencja taksonomiczna, wrzesień 2011 r. w Wągrowcu. Organizator — Oddział PTS w Poznaniu.

Ważniejsze rezultaty VII kadencji

- 18 lutego 2011 r. odbyło się plenarne posiedzenie Rady Głównej PTS z udziałem członków Komitetu Organizacyjnego Kongresu Statystyki Polskiej. Na wniosek przewodniczącej tego Komitetu podjęto dwie uchwały dotyczące m.in. zasad organizacji Kongresu oraz publikacji i wystaw okolicznościowych z okazji 100-lecia PTS.
- Przygotowania do Kongresu Statystyki Polskiej, planowanego na kwiecień 2012 r.

Wnioski końcowe

W czasie II wojny światowej Towarzystwo i statystyka polska utraciły wielu znakomitych przedstawicieli, zginął dr Jan Wiśniewski, prof. Jan Piekalkiewicz został zamordowany na Pawiaku. Podobny los spotkał wielu innych, a niektórzy statystycy nie powrócili po wojnie do kraju.

Dawni członkowie Towarzystwa z zapałem przystąpili po wojnie do odbudowy polskiej statystyki oficjalnej, a w 1947 r. podjęli próbę reaktywizacji PTS. Ich zapał i energia nie spotkały się z uznaniem władzy i stopniowo w latach 1953—1955 Towarzystwo zostało zlikwidowane.

Część dawnych członków PTS oraz młodszy statystycy podjęli w latach 1953—1981 działalność w sekcjach statystyki organizowanych przez PTE, prowadząc regularne spotkania oraz publikując artykuły w „Przeglądzie Statystycznym” lub „Wiadomościach Statystycznych”.

Reaktywowanie PTS w 1981 r. stworzyło nową erę działalności naukowej. Stopniowo przygotowywano niezbędną dokumentację, podjęto organizację struktur Towarzystwa, przyjmowano nowych członków, tworzone nowe oddziały, zwoływano walne zgromadzenia Towarzystwa, które w poszczególnych kadencjach rozwijały działalność naukową, publikacyjną, popularyzacyjną, a także podjęto współpracę międzynarodową. Z tego okresu należałoby przede wszystkim wymienić prof. dra hab. Ryszarda Zasępę, trzykrotnego wiceprezesa Towarzystwa, wykładowcę z zakresu metody reprezentacyjnej na szkoleniach organi-

zowanych przez PTS, autora podręczników na temat metody reprezentacyjnej²³, a także współpracownika prof. Jerzego Sławy-Neymana²⁴.

Węzłowe problemy metodologiczne badań statystycznych w Polsce często przedstawiał na konferencjach naukowych organizowanych przez PTS prof. Stanisław Wierchosławski z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu²⁵. Jego syntezy świadczyły o głębokich studiach nad istotą badań statystycznych i poszanowaniu osiągnięć poszczególnych badaczy.

prof. dr hab. Jan Kordos — *Wyższa Szkoła Menadżerska w Warszawie*

SUMMARY

The article presents a synthetic approach of scientific activities while taking account of the PTS's (Polish Statistical Association) organisational development. The study presents the results of scientific achievements of PTS after 1945. The author discusses the results of surveys conducted by the Association. Moreover, he presented the development of the theory of statistics and statistical methods in various fields of study, whose authors were Polish statisticians associated in the discussed statistical organisations.

РЕЗЮМЕ

Статья характеризует научную деятельность ПСО с одновременным учетом его организационного развития. Разработка представляет результаты научных достижений Общества после 1945 г. Автор обсудил результаты статистических обследований проводимых ПСО. Кроме того, представил развитие теории статистики и использование статистических методов в разных областях обследований, которых авторами были польские статистики — члены Польского статистического общества.

²³ Zasepa R. (1962), *Badania statystyczne metodą reprezentacyjną*, PWN, Warszawa; Zasepa R. (1972), *Metoda reprezentacyjna*, PWE, Warszawa.

²⁴ Zasepa R. (1958), *Problematyka badań reprezentacyjnych GUS w świetle konsultacji z prof. J. Neymanem*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 6, s. 7—12.

²⁵ Wierchosławski S. (1995), *Węzłowe problemy metodologii badań statystycznych zjawisk społeczno-ekonomicznych. Rozwój metodologii badań statystycznych w Polsce*, GUS, „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, t. 44, Warszawa, s. 18—44.